

Waarde Gérant!

Vergun mij nog een paar woorden te richten tot Dr. PINKHOF, ter bestrijding zijner anti-critiek. Dat ik omtrent het beroepsgeheim opvattingen die van de mijne verschillen, eerbiedig, blijkt, dunkt mij, zonneklaar uit mijn woorden: „omdat ik meen dat . . . verschillende opvattingen denkbaar en verklaarbaar zijn”.

Wanneer Dr. PINKHOF, naar aanleiding der twee door mij gestelde vragen, zegt: „de voorzichtigheid, die intusschen ook in deze beide gevallen niettemin noodig kan zijn, zal door de betrokken leeraren zeker wel in acht genomen worden”, erkent hij, naar ik meen, volledig de juistheid van mijn beweren, dat het door hem ingenomen standpunt mank gaat aan ziekelijke overdrijving, en daardoor, consequent volgehouden, in de praktijk leidt tot absurditeiten. Tegen hetgeen hij meent te mogen aanbevelen, meen ik te mogen waarschuwen. En dit acht ik ook thans nog noodig, daar Dr. PINKHOF zich, naar mijn oordeel, in geen enkel opzicht gedisculpeerd heeft door zijn verdediging.

C. E. DANIELS.

Mijnheer de Redacteur!

De toon en nog meer de wijze van argumenteeren van Dr. JELGERSMA in zijn proeve van antikritiek in n°. 15 van dit *Tijdschrift* noodzaken mij plaatsruimte voor het volgende antwoord te vragen met aanbieding mijner verontschuldiging aan de lezers, die in het *Tijdschrift* zeker liever iets anders lezen dan twistgeschrijf. Een auteur behoeft zich natuurlijk niet neer te leggen bij het oordeel van een recensent, dat hem onbillijk voorkomt; hij kan zich dan op de lezers beroepen, en zoo noodig de saillante punten van het meeningsverschil nog eens in het licht stellen. Maar er is een andere vorm van antikritiek, die welke door Dr. JELGERSMA gekozen is, waarbij de Schrijver aan zijn meening omtrent den recensent, diens recensie, bevoegdheid en kennis, een meening, die gewoonlijk ongunstig is, in een aantal zeer hevige uitdrukkingen lucht geeft.

Zoo zegt Dr. JELGERSMA, dat mijn kritiek onmogelijkheden bevat, dat ik het essentiele van de taak heb overgeslagen, tal van onjuistheden en dwaasheden schrijf, dat wat ik geef zonder waarde is, dat de kritiek over zijn werk in elk opzicht is mislukt, dat ik mij van de hoofdzaak afmaak met enkele absurditeiten enz.

Ik zou deze uitlatingen niet releveeren als de Schrijver er niet een soort van toelichting aan toevoegde, die voor een deel uit citaten bestaat, waarbij hij LÖWENFELD, mij en ook zich zelve onjuist aanhaalt. Ik ben daarom wel verplicht er enkele gedeelten van nader te beschouwen.

Dr. JELGERSMA begint met mijn beoordeeling der 1ste Aflevering een druk- en spelfoutenkritiek te noemen; drukfouten nu heb ik geheel niet genoemd (dat zijn bovendien geen drukkers-, maar correctorsfouten), maar dat hij geen anderen naam weet voor een vertoog, dat aantoonde hoe de beste gedeelten van zijn werk bedorven worden door een onduidelijken en onnauw-

keurigen stijl, spelt niet veel goeds voor volgende drukken en afleveringen, zooals trouwens de uitkomst bewezen heeft.

Wat zijn behandeling der maagstoornissen betreft lezen wij op blz. 135 van het Leerboek: „Wat door LEUBE, EWALD enz. als nerveuse dyspepsie „wordt beschreven, heeft met neurasthenie weinig uit te staan” en op blz. 141: „De nerveuse dyspepsie, zooals die door LEUBE en EWALD beschreven „is, valt voor een gedeelte met de neurasthenische atonie samen”. Ik had dus wel recht te zeggen, dat de Schrijver in dit duistere hoofdstuk niet veel licht heeft gebracht. De onderscheiding van nerveuse en neurasthenische dyspepsie (als of de laatste niet nerveus zou zijn) wordt er niet duidelijker op en de woorden nerveuse dyspepsie met centrale en peripherische oorzaak vormden geen schema van mij, maar waren alleen een poging om de beoeljing van Dr. JELGERSMA te raden.

Over spermatorrhoe haalt Dr. JELGERSMA in zijn antikritiek aan:

„Dikwijls komt dit (n.l. het afvloeien van sperma) voor bij defaecatie, vooral „van harde faecesballen en bij het urineeren, als defaecatie- en mictie- „spermatorrhoe”.

Op blz. 155 van het Leerboek staat: „Op deze wijze kan een zgn. sperma- „torrhoe ontstaan, een afvloeien van sperma, *dat na kleine periphere prikkels „optreedt*. Dikwijls komt dit voor bij defaecatie, vooral van harde faeces- „ballen enz.”.

Wie zal hier nu niet uit lezen dat Dr. JELGERSMA defaecatie- en mictie- spermatorrhoe als een reflectorisch proces opvat? Waarschijnlijk alleen de auteur niet.

Op blz. 156 zegt de Schrijver: „Deze pijnen vat men op als een kramp der „detrusor vesicae”. Daar hier moet staan „als een gevolg van kramp van „den detrusor” blijft mijn aanmerking haar waarde behouden.

Op blz. 158 lezen wij: „vermeerderd is het (scil. wellustgevoel) in de be- „trekkelijk zeldzame gevallen van verhoogde geslachtsdrift”. Daar verhoogde geslachtsdrift voorkomt, waar het wellustgevoel niet alleen niet vermeerderd is, maar zoo goed als geheel ontbreekt, had ik alle recht om te zeggen, dat de Schrijver deze twee zaken niet voldoende uiteengehouden heeft.

Bij de phosphaturie haalt Dr. JELGERSMA LÖWENFELD aan, als zou deze zijn meening omtrent de prikkelende werking der phosphaatkristallen op het blaasslijmvlies, en de verklaring der nerveuse verschijnselen daardoor, deelen.

Nu citeert JELGERSMA in zijn anticritiek zich zelve: „dat zij (de gekris- „talliseerde zouten) door aanraking met een hyperaesthetisch slijmvlies van „de blaas tot de bekende verschijnselen van *strangurie* enz., aanleiding kunnen „geven”.

Op blz. 165 van het Leerboek staat „dat de stoornissen bij den aanval „veroorzaakt worden door kristallen, van phosphorzure zouten” enz. en eenige regels vroeger: „elke aanval van phosphaturie gaat gepaard met nerveuse „verschijnselen, gewoonlijk angst, een gevoel van onrust en ongedurigheid, „verder pijnen van allerlei aard”.

Vooreerst is het woord *elke* onjuist, soms merken de patiënten er niets van; ten tweede heeft de Schrijver in zijn citaat de gevolgen der kristal- prikkeling tot de strangurie enz. beperkt.

En wat LÖWENFELD betreft, op blz. 226 van zijn „Pathologie und Therapie „der Neurasthenie und Hysterie” staat: „FINGER glaubte, dass die Krystalle „des phosphorsauren Kalkes durch Einwirkung auf die Schleimhaut diese Störungen hervorrufen”. Dat is heel iets anders dan een bewijs van instemming van LÖWENFELD, vooral waar deze laat volgen: „Die Ankündigung der Phosphaturie durch Störungen des Allgemeinbefindens in einzelnen Fällen, „ferner das Auftreten derselben mit Schlaflosigkeit und psychischen Depressionszuständen scheinen mir dafür zu sprechen, dass wenigstens in einem „Theile der Fälle die Urinveränderung auf einer Anomalie der Stoffwechsels „beruht, die ihrerseits wieder von nervösen Einflüssen abhängt”.

Dr. JELGERSMA begrijpt niet, waarom ik zijn verklaring naïef vind; ik zal trachten het hem uit te leggen: wanneer een geneeskundige bij zijn patiënt tal van onverklaarbare nerveuse stoornissen vindt en daarna de loozing van een groote hoeveelheid phosphaten waarneemt, waarna de toestand weer normaal wordt, dan ligt het voor de hand aan de phosphaten van de stoornis de schuld te geven. Als hij dan bovendien onder het microscoop kristallen in het sediment bemerkt met scherpe hoeken en kanten, dan zal licht zijn eerste verklaring zijn, vooral als pijnlijke blaassymptomen de hoofdrol gespeeld hebben, dat prikkeling der blaas door die kristallen de oorzaak van al de stoornis geweest is.

Maar als hij overweegt, hoe de nerveuse verschijnselen dagen lang de uitscheiding der phosphaten vooraf kunnen gaan, dat ze ook optreden waar de urine helder geloosd wordt en de kristallen zich eerst bij afkoeling vormen en dat het grootste gedeelte der zouten als amorphe aardphosphaten aanwezig is, zal hij zijn eerste verklaring spoedig verwerpen.

Een blijven volgen nu van een eerste opwelling, die nog niet door latere bezinning gecorrigeerd is, vormt wat men gewoonlijk naïveteit noemt.

Of ik het recht had aan Dr. JELGERSMA de meening toe te schrijven dat de hypothetische samenhang van jicht en neurasthenie op het verschijnsel der uraturie zou berusten moge de lezer beslissen.

Op blz. 169 van het Leerboek vinden wij: „in vele gevallen is de hoeveelheid „urinezuur vermeerderd. Het is nog twijfelachtig of *deze* afwijking in de „stofwisseling gelijkwaardig is met de z.g. urinezure diathese, *waardoor* in „vele gevallen neurasthenie zou worden een jicht-neurose. Deze opinie, die „door verschillende onderzoekers op den voorgrond is geplaatst, komt mij „onwaarschijnlijk voor” enz.

Door verhoogd gehalte aan uraten, zou de neurasthenie juist afwijken van de jichtdiathese en de opinie dat wegens de uraturie de neurasthenie daartoe behoort, wordt door die *verschillende schrijvers* dan ook niet op den voorgrond gesteld, zooals ik in mijn kritiek aantoonde.

Thans komen wij tot de 3de Aflevering: over mijn theoretisch bezwaar tegen de uitdrukking *geestesprocessen* die *onbewust* zijn (zie blz. 210 van het Leerboek) is de Schrijver niet best te spreken en waar ik de opinie van WINKLER aanhaal, noemt hij mijn beweren onjuist.

Nu zegt WINKLER in zijn Inaugurale Oratie als Hoogleeraar te Amsterdam (5 Oct. 1896);

„Hij (scil. de geneesheer) kent twee reeksen van verschijnselen”.

„De eene reeks, welke de veranderingen in de levende zenuwzelfstandigheid „zelf omvat, bestudeert hij als physische of physiologische verschijnselen”. „De andere reeks, welke de daaraan onafscheidelijk verbonden bewuste „verschijnselen in zich sluit, noemt hij physische verschijnselen. Hier staat „dus psychisch in de plaats van bewust. *Onbewuste psychische uitingen* toch „kent hij niet”.

Dr. JELGERSMA zegt verder dat ik in zijn boek moet nalezen dat het bewustzijn in alle graden voorkomt „van nul tot oneindig”. Een bewustzijn nul kan ik mij denken, doch van een oneindig groot bewustzijn heb ik geen voorstelling. Is dat misschien het zelfbewustzijn waarmede Dr. JELGERSMA zijn antikritiek geschreven heeft?

Het woord „eigenlijk” dat ik gebruikte noemt hij een dwaasheid. De lezer zal mijn bedoeling wel begrepen hebben, namelijk dat het geestelijke niet direct wordt waargenomen, maar bij anderen dan den onderzoeker zelven door dezen gesupponeerd wordt, waardoor de studie er van geheel anders is dan bij de *eigenlijke* natuurstudie (*sensu strictiori*; in ruimeren zin is alle studie natuurstudie, ook jurisprudentie, filosofie en literatuur).

Daarmede doe ik volstrekt geen afbreuk aan de waarde der psychophysische onderzoekingen, maar o. a. met de restrictie van WINKLER (l. c.) ten opzichte van de psycho-physische wet: „Het is de gewijzigde prikkel, die in de zenuwcel „nieuw ontstane veranderingen, die tot zijn schepper in logaritmische functie „staat, maar niet de gewaarwording. In werkelijkheid worden slechts physio- „logische gebeurtenissen vergeleken”.

Dat ook ik bewustzijn aan cellen gebonden acht, schijnt Dr. JELGERSMA ten hoogste te verwonderen, waarom is mij niet duidelijk.

De Schrijver vindt wat ik op blz. 603 verder zeg onbegrijpelijk. Ik wil er slechts een paar zaken uit toelichten.

Op blz. 149, van het Leerboek lezen wij: „Reeds het eenvoudige feit, dat „libido sexualis bij lagere dieren evenzoo goed voorkomt als bij den homo „sapiens, brengt ons tot de wetenschap, dat de geslachtsdrift als zoodanig niet psychisch is.

Moet men hieruit niet opmaken, dat lagere dieren geen psyche hebben? en welke lagere dieren worden hier bedoeld?

Wat verwarring der woorden psychisch en psychologisch betreft verwijs ik naar blz. 146, al. 3, blz. 147, al. 2, blz. 380, al. 3 en 4, blz. 404, al. 1, 2 en 3, blz. 421, al. 1.

Dr. JELGERSMA zegt, dat hij zorgvuldig alle feiten verzamelt die met zijn opvattingen niet strooken; ik wil het gaarne gelooven, maar dan komen die zeker in zijn „*Privatsammlung*” want dat hij zonder verdere toelichting feiten door mannen als GILLES en PITRES waargenomen, ontkent, heb ik in mijn recensie te duidelijk aangetoond, om dit nog eens te herhalen.

En nu nog de hoofdgrief van JELGERSMA, dat ik aan het mooie in zijn boek te weinig regels gewijd heb.

Wanneer een werk in hoofdzaak goed is (ik spreek nu niet van de tweede Aflevering) dan is men met het aanwijzen der goede hoedanigheden spoedig klaar. De andere tijdschriften, die het Leerboek beoordeelden, hebben daar ook niet veel meer plaats aan besteed. Maar des te meer moet de recensent

dan kleine bezwaren tegen onderdeelen ernstig motiveeren en verdedigen en dat kost plaatsruimte.

Nu komt het mij voor, dat Dr. JELGERSMA te veel de regels geteld heeft en niet den inhoud overwogen, anders zou hij niet zeggen, dat ik de bijzaken ten koste der hoofdzaak breed heb uitgemeten. Ik weet van anderen, dat zij dezen indruk van mijn recensie niet gekregen hebben.

Door deze toelichtingen op mijn referaat geloof ik tevens Dr. JELGERSMA's heftige uitdrukkingen te hebben gequalificeerd; hoe ze hem den moed hebben gegeven zich tot kampioen voor de waardigheid van het *Tijdschrift* op te werpen, zal, hoop ik, hierna nog onbegrijpelijker schijnen. Dr. BAUDET.

Aan de Heeren Dr. J. K. A. WERTHEIM SALOMONSON en A. W. PULLE.

Geachte Collega!

Uw interessant opstel in het *Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde* 11 Maart l.l. kwam toevallig eerst heden in mijn handen. Mag ik mij een kleine opmerking veroorlooven, die U wellicht vindt dat niets ter zake doet, maar ik meen dat in een neurologisch geval alles van gewicht is, zelfs de kleinste bijzonderheid en vooral sexueele bijzonderheden. U zegt dat patiënt in voorarrest is gezet, beschuldigd van paederastie. U zult mij ten goede houden, dat dit een kleine onjuistheid *moet* zijn, daar paederastie voor onze Wet geen strafbaar feit oplevert. Strafbaar is *elke* schending van de *openbare* eerbaarheid (*attentat à la pudeur*); het is dus alleen de openbaarheid, niet de aard der sexueele handeling die misdadig is. Bij de groote verwarring van begrippen die het sexueel gebied nog troebeler maken dan het reeds is, meen ik dat deze onderscheiding voor de lezers van het *Tijdschrift* van groot gewicht is, vooral zoolang er nog geen speciale forensische medici zijn en dus elke dwaling noodlottig kan worden in elk geval waarin een gewoon medicus als deskundige geraadpleegd wordt. Toch zou ik het nog niet gewaagd hebben U hierom lastig te vallen, maar wellicht plaatst U uw artikel ook in buitenlandsche tijdschriften en dan zou het al zeer jammer zijn als U daar den indruk gaf alsof niet althans in dit ééne opzicht onze strafwet hooger staat dan in omliggende landen. Het is toch een zeer gewichtig onderscheid of het private sexueele leven streng privaat gelaten wordt of ook onder de competentie van den strafrechter gebracht wordt. Ik herinner mij nog eens een bespottelijk proces uit Frankrijk gelezen te hebben van een man, die sexueele omgeving met een hond zou gehad hebben. In Pruisen en Oostenrijk is de Wet verschillend; in het ééne land is ontucht van mannen met vrouwen strafbaar, die van vrouwen met vrouwen niet, in het andere land is het juist omgekeerd. Voor al die nonsens zijn wij gelukkig bewaard. En wie herinnert zich niet het droeve vonnis OSCAR WILDE in 1895 in Engeland?

Ik hoop dat U in dit schrijven allerminst de bedoeling zult zien, de waarde van uw artikel te verkleinen.

Rotterdam, 11 April 1899.

Dr. J. RUTGERS.